

LBRIS

We know
books

IOAN SLAVICI

BASME

Ilustrații Maria-Cristina Dabija
Prefață de prof. Cătălin-Petru Nicolescu

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Prefață.....	5
Băiat sărac și horopsit.....	8
Băiet sărac.....	15
Doi feți cu stea în frunte.....	34
Doi frați buni.....	45
Florița din codru.....	50
Ileana cea șireată.....	71
Ioana mamei.....	82
Împăratul șerpilor.....	94
Limir-Împărat.....	109
Nărodul curții.....	131
Negru-împărat.....	135
Păcală în satul lui.....	147
Peștele pe brazdă.....	163
Petrea prostul.....	171
Rodul tainic.....	198
Stan Bolovan (Spaima zmeilor).....	207
Zâna Zorilor.....	219

Băiat sărac și horopsit**Poveste de ale românilor din Moravia**

Au fost odată doi frați. Cel mai mare dintre dânșii, Barbu, era văduv și avea doi copii, iar cel mai mic, Pascu, trăia în fericire cu nevastă-sa și cu cei patru copii ai lor. Simțându-se în doaga morții¹, Barbu l-a chemat la sine pe Pascu și l-a rugat cu limbă de moarte să aibă purtare de grijă pentru cei doi copii ai săi după ce se va fi întâmplat ca el să moară.

El a și murit, și Pascu s-a întors la casa lui după ce i-a făcut, ca frate bun, înmormântarea.

– Pascule dragă – îi zise nevasta lui – e adevărat că ai primit să le fii tutor celor doi copii rămași de la frate-tău?... Nădăjduiesc că nu vei fi făcut una ca aceasta?

– Adecă de ce nu?! răspuse el. Cine altul ar mai putea să le fie ocrotitor? Ar fi oare cu puțință să mă lepăd de sângele fratelui meu care e sânge din sângele meu? Vorba e numai să luăm înțelegere dacă e să-i luăm pe băieți la casa noastră ori să le căutăm adăpost la vreun om străin.

– Da, răspuse nevasta, dacă e vorba, eu sunt de părere să-l luăm pe cel mai măricel la noi, dar pe cel mai mic nu-l prea pot suferi.

– Ei, grăi Pascu, nu-ți mai bate capul! Gândul meu e să luăm atât pe cel mai mare, cât și pe cel mai mic!

Nu-i venea femeii la socoteală lucrul acesta.

– Eu cred – zise dar – că de folos n-ar putea să ne fie decât cel mare, care e de patrusprezece ani și poate să muncească, iar nu și cel mai mic, care e abia de doi ani.

Dumnezeu îi are însă tocmai pe cei mai slabi în paza lui și, de aceea, Pascu rămase neclintit în hotărârea sa.

– Nevastă, dragă mea – grăi dar – tu știi că unchi le sunt amândurora și de amândoi am să port grijă. O să luăm deci atât pe cel mare, cât și pe cel mic.

¹ a se simți în doaga morții = a nu mai avea mult de trăit.

Au luat apoi pe amândoi orfanii la casa lor. Cel mai mare, Vasile, își câștiga pâinea din vrednicia lui, iară cel mai mic, după câțiva ani, lua și el parte la munca zilelor. După nouă ani, au urmat însă vremuri grele, încât le mergea rău de tot celor săraci. Pascu a fost nevoit să-și vândă chiar și vaca.

Îi ieșea acum femeii dreptatea.

– Vezi acum halul în care am ajuns!? grăi dânsa. Era oare lucru cuminte² să mai luăm doi copii pe lângă cei patru ai noștri? Nu mai suntem acum în stare nici pe ai noștri să-i hrănim...

– Nu-ți mai face, femeie, inimă rea! răspunse bărbatul. Tu știi prea bine că ne rămâne casa copiilor dacă o cumpărăm de la ei.

– N-ar fi oare mai cuminte dacă-am căuta să ne cotorosim³ într-un fel oarecare de copilul cel mic? întâmpină⁴ dânsa. Am ieși mai ușor din strâmtoare...

– Adu-ți aminte, femeie, că-n timpuri bune i-am luat, răspunse el. Ar fi și în fața lui Dumnezeu, și-n fața lumii greu păcat de a-i fi alungat în vremuri grele.

Femeia stăruia, cu toate acestea, ca copiii să fie alungați.

Se zice că pe oamenii cu noroc Ioan îi cheamă, iar băiatului mai mic Oanea îi ziceau. Cu toate aceste, el fu horopsit nu numai de mătușa, ci și de unchiul lui.

Ca să scape adecă de gura nevestei și să-i rămâie casa-n bună pace, Pascu și-a călcat pe inimă.

– Știi ce!? îi zise dar soției sale, pentru ca să nu mai fie gâlceavă între noi, am să-l duc pe cel mai mic undeva în înfundăturile munților.

– Unde ai de gând să-l duci? răspunse ea. O să-l duci la depărtare de câteva ceasuri, ca iar să ne pomenim cu el.

– Ba o să-l duc de unde-n vecii vecilor n-o să se mai întoarcă, o-ncredință el.

Așa s-a și-ntâmplat.

Ziua următoare, în revărsatul zorilor, el i-a zis lui Oanea, care acum era băiat de unsprezece ani:

2 cuminte = înțelept.

3 a se cotorosi = a se descotorosi, a scăpa (de cineva).

4 întâmpină = răspunse.

L'EBRIS

We know

– Mi-a trecut pe la ureche vorba că undeva prin munți e o comoară: hai să ne ducem s-o ridicăm.

Oanea, care nimic nu bănuia, a plecat voios cu unchiul său.

S-au dus apoi și-au urcat mereu dealuri, au coborât în văi și iar au urcat până ce au dat de o peșteră mare și adâncă. Unchiul a aprins o lumânare și a intrat cu nepotul său în peștera cea întunecată. După ce au mers o bucată, au dat de o scară, pe care s-au coborât în adâncime, unde iar au mers pe ici, pe colo, târându-se pe brânci, până ce au ajuns la o apă curgătoare, peste care trecea o punte îngustă.

– Șezi acum aici! zise unchiul după ce trecură puntea. Iată traista cu pâne și-ți dau și briceag: potolește-ți foamea, vreme ce eu mă duc să mai caut comoara.

Rămânând acum singur, își tăie așa pe întunerec o felie de pâne și începu să mănânce.

Era o-ntunecime s-o tai cu toporul și lui Oanea i se făcu urât. El nădăjduia însă că, mai curând ori mai târziu, unchiul său se va întoarce cu lumânarea. Aștepta deci fără ca să îndrăznească a se mișca din loc. Zădarnică i-a rămas însă așteptarea, căci unchiul său nu s-a mai întors.

„Te pomenești – își zise el în cele din urmă – că unchiul m-a adus dinadins ca să mă lase aici și s-a întors acasă.”

Gândindu-se la una ca aceasta, i s-a făcut părul măciucă-n cap. Nu i-a rămas însă decât să se îmbărbăteze și să-și caute o ieșire din peștera cea fioroasă.

Cum putea însă așa, fără de lumânare, să găsească drumul prin peșterile întunecate, puntea ce trecea peste apa curgătoare și scara pe care avea să urce spre a ieși la lumina soarelui!?...

Vai de sufletul lui! În loc de a se apropia de apa curgătoare, el se depărta din ce în ce mai mult de ea. Nici despre aceasta nu și-a dat însă seama decât după ce nu mai auzea vâjâitul apei.

Frânt de oboseală și istovit de foame și de frământările sufletești, el căzu în cele din urmă întins pe pământ, își puse capul pe piatra rece și începu să plângă și să se tânguiască.

Mai rămăsese, ce-i drept, o bucată din pâne-n traista lui, dar el nu îndrăznea s-o mănânce ca să se sature, căci ar fi murit apoi de foame. El a gustat dar din ca, ca să-și potolească

foamea și să-i și rămâie, apoi iar și-a adunat puterile și a plecat pe dibuite.

Deodată, piciorul îi lunecă și el se prăvăli în adâncime. Țiindu-se în căderea lui de niște colți de stâncă, aceștia se desprinseră și două bucăți de bolovani de tot grei îi căzură în cap. Erau de tot grele bucățile acele, mai grele decât orișice piatră, chiar decât fierul mai grele.

„Ce-o fi asta!” își zise băiatul cel horopsit și băgă bucățile-n traistă, ca să le vadă după ce va fi ieșit la lumină, dacă îi era dat să iasă vreodată.

Mergând apoi mai departe, el iar a-nceput să audă vâjâitul apei curgătoare. A și sosit peste câtva timp la ea, dar puntea n-a găsit-o. El și-a luat deci inima în dinți, s-a aruncat în valuri și a trecut înot. Peste puțin, a dat apoi și de scara cea primejdioasă, pe care a urcat-o pe cățărare, a mai mers o bucată și a ieșit, în sfârșit, din întunecimea cea urâtă la lumina cea veselă ce bunul Dumnezeu a rânduit să se reverse din soare.

Degeaba! Tot băiat cu noroc era Oanea!

Nu-i vorba, picioarele și mâinile îi erau zdrelite și spinarea se umpluse de vânătăi, tremura de oboseală, de frig și de frică, dar răsufă ușor și, de aceea, a căzut în genunchi ca să-i mulțumească lui Dumnezeu, căci numai din mila Domnului a fost că n-a pierit în peștera cea înfiorătoare.

Tot îi mai rămăsese o bucătică din pânea ce păstrase cu atâta grijă. După ce a mâncat-o și pe aceasta, s-a hotărât să ieie lumea în cap, căci nu mai putea să se întoarcă la casa unchiului și a mătușei care-l horopsiseră⁵.

A mers, a mers și iar a mers, zi de vară până-n seară și, după drum de câteva zile, a sosit la niște curți boierești, unde a cerșit de la slugile din poartă o bucată de pâne pe care a mâncat-o cu poftă, șezând pe un bolovan de la marginea drumului.

Scoțându-și el briceagul din traistă, una dintre slugi a băgat de seamă că e și ceva greu în traistă.

– Dar în traistă ce ai? l-a întrebat.

⁵ a horopsi = a persecuta, a urgisi.

Oanea a scos cele două bucăți de bolovan ca să i le arate. Sluga se uită cu multă băgare de seamă la ele, le mai arată și altora, ba le duse în cele din urmă și la stăpânul său, care se încredință că amândouă sunt cel mai curat aur.

El porunci deci să i-l aducă pe Oanea pentru ca să-l întrebe de unde are cele două bucăți de aur.

Oanea îi povesti fără de-ncungiur ce a pățit și prin câte a trecut.

Boierul, care n-avea copii, era atât de viu atins de cele povestite de Oanea și de întregul fel de a fi al acestuia, încât l-a oprit pe dânsul la casa lui, ba în urmă chiar l-a luat copil de suflet. Iar cele două bucăți de aur le-a vândut cu bani frumoși, pe care i-a pus cu camătă în folosul celui horopsit de ai săi, pe care l-a mai dat și la învățătură.

Așa s-a adevărit că Oanea a fost dus de unchiul său în peșteră în adevăr pentru ca să găsească o comoară. Vorba era numai că nu al unchiului, ci al nepotului horopsit era norocul.

După ce Oanea a stat timp de șaptesprezece ani la curte, boierul a căzut greu bolnav și l-a făcut pe Oanea moștenitor al său, dându-i sfatul să trăiască cumpătat și să aibă totdeauna milă de săraci.

„Cum să nu am milă de săraci, după ce sărac am fost și eu!” își zicea Oanea.

Au trecut doi ani și de la moartea boierului, când Oanea, acum stăpân al curții boierești, sta la fereastră și se uita în curte, unde se afla un bătrân cerșitor îmbrăcat în haine zdrănuite. Lui Oanea i se făcu milă de el: porunci dar portarului să i-l aducă pe bătrânul acela.

Când acesta intră în sală, Oanea îl recunoscu: era unchiul lui, căruia nici prin gând nu-i trecea că se află-n fața nepotului său horopsit.

– Fie-ți, boierule, milă de mine! se rugă bătrânul, miluiește pe un moșneag flămând, căci Dumnezeu te va răsplăti.

– Șezi! îi zise Oanea. Bucuros îți dau să mănânci și să bei.

El chemă apoi sluga și-i porunci mai pe șoptite să aducă traista în care-și păstra, drept amintire de vremuri grele, straietele românești în care se afla și cuțitul său. După aceea, bătrânul îi

povesti cum a fost odată gospodar înstărit, dar în vremuri grele a sărăcit și, de curând, a pierdut într-o judecată tot ceea ce-i mai rămăsese, încât a fost nevoit să-și vândă și casa și a ajuns să trăiască cerșind.

– N-ai copii? întrebă Oanea.

– O, Doamne! răspuse bătrânul. Am avut patru copii. Trei dintre dânșii au murit de vărsat, iar al patrulea e un pierdevară, căruia nu-i pasă nici de tatăl său, nici de Dumnezeu.

Acum, sluga aduse mâncare și băutură, iară Oanea îi dete bătrânului cu mâna sa pâinea și briceagul său de odinioară, ca să taie din ea.

Bătrânul luă cuțitul în mână și se uită la el, apoi se făcu alb ca varul, căci recunoscuse semnul pe care-l făcuse el însuși pe prăselele lui.

El rămase cuprins de un fel de amețeală.

– Bine, boierule – zise – cum a ajuns briceagul ăsta aici?

– Ce are a face!?! răspuse Oanea. Briceag ca toate bricegele!

– Nu-i așa! stăruie bătrânul, cuprins de deznădăjduire. Te rog, în numele lui Dumnezeu, să-mi spui de unde ai briceagul acesta. Spune-mi, te rog, și nu mă chinui!

Oanea nu se mai putu stăpâni.

– Nene Pascule – strigă dânsul – nu-l mai cunoști pe Oanea, băiatul orfan?

Unchiul se sperie: își recunoscuse nepotul și căzu în genunchi la picioarele lui, cuprins de rușine și de frică.

Oanea îl ridică însă și-l îmbrățișă.

– N-ai nicio teamă, unchiule, îi zise. Eu demult te-am iertat.

Bătrânul a rămas toată viața lui la casa lui Oanea, care a luat la sine și pe fratele său.

N-a mai trăit Pascu, ce-i drept, decât puțin, dar a murit mângâiat de gândul că Oanea nu s-a prăpădit în peșteră și l-a iertat.

Băiet sărac

A fost ce-a fost, dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată o văduvă săracă, de nici muștele nu stăteau la casa ei, și văduva asta avea doi copii, un băiet și o fată – băietul, băiet inimos, de scoate limbile din gura șarpelui, iară fata așa de frumoasă, încât feciorii de împărat și feți-frumoșii de toate neamurile așteptau cu nerăbdare să-i vie anii pentru ca să se ducă să o pețescă.

Când fata împlini vârsta de șasesprezece ani, se-ntâmplă și cu ea ce se întâmplă cu toate fetele frumoase și veni un zmeu de o răpi și o duse departe, pe cellalt tărâm.

De aici înainte, văduva ținea la băietul ei de o sută și de o mie de ori mai mult decât mai nainte, fiindcă era singurul ei copil și singura bucurie ce-i mai rămăsese în lumea asta; ea-l păzea cum îți păzești lumina ochilor și nu rar fi lăsat să se depărteze nici măcar un pas de la dânsa. Însă, oricât se bucura de dânsul, era nemângăiată și mereu tristă, fiindcă, de! băiet e băietul, dar și fata e fată, mai ales când e frumoasă.

Văzând întristarea maicii sale, băietul strângea mereu la putere în inimă și aștepta numărând zilele ca să se fac mare, pentru ca să ieie lumea în cap și să se ducă să-și caute surioara-rumeioara pe drumuri neumblate și cu spini presărate.

Și împlinind vârsta de optsprezece ani, el își făcu opinci de vițel cu talpa de oțel, se duse la maică-sa și-i grăi:

– Maică! eu nu mai am loc de odihnă, nici ceas de tignă⁶ câtă vreme te văd pe tine așa de tristă și de pierită, dusă mereu cu gândul la soră-mea; m-am hotărât să plec în lume și să nu mă mai întorc decât cu veste de la dânsa. Oi găsi-o, n-oi găsi-o, am cel puțin un gând de nădejde, pe care ți-l las și ție, ca să te mângâi cu el.

Auzind niște vorbe ca aceste, văduva își călcă pe inimă, își călcă și nu prea, și-i răspunse:

6 tignă = tihnă.

– Bine, fătul-meu, copilul meu: fă cum te poartă gândul și inima, și dacă te-întoarce, o să te mai văd, și dacă nu te-i în
toarce, n-o să te plâng, fiindcă lungă-i calea în care pleci și,
oricât ai sta, tot mai rămâne nădejdea că te-i întoarce.

Grăind aceste, ea îi făcu trei azime⁷ cu laptele ei, una de
ăină, alta de tărâțe și a treia de cenușă din vatra casei.

Băietul puse azimele în traistă, luă „ziua bună” de la maică-
sa și plecă în lume, ca un băiet sărac, pentru care toate căile
sunt deopotrivă de lungi, toate drumurile deopotrivă de largi și
care nu știe încotro să o ieie.

El se opri la portiță, privi o dată la răsărit, apoi la apus, la
miazănoapte și la miazăzi, luă după aceea un pumn de praf de
sub pragul ușii și-l aruncă în vânt: încotro duse vântul pulberea
ușoară, într-acolo își croi și el calea.

Și se duse Băiet Sărac, se duse, mereu se duse, merse, mereu
mers, mai departe și tot mai departe, prin țări multe și bogate,
până ce nu ajunse la un pustiu pe care nici iarba nu crește, nici
apa nu izvorește. Acolo el se opri și scoase cele trei azime din
traistă.

El începu pe cea de făină, fiindcă asta era cea mai frumoasă.

Și cum îmbuca, puterea-i creștea și setea i se stâmpăra.

Și iar se duse Băiet Sărac și tot se duse peste pustiul cel
întins zi de vară până-n seară, cale lungă să s-ajungă, până ce
nu sosi la un codru mare, mare cât pustiul peste care trecuse, și
des, și întunecat, și părăsit chiar și de vânturi.

Intrând în codrul ăsta, el zări la tulpina unui copac o babă
bătrână, gârbovă și zbârcită la față.

Băiet Sărac, care de atâta pustie de vreme nu văzuse față de
om și nu auzise grai pământesc, se bucură acum și grăi vesel:

– Noroc bun, maică! Dar cum și ce mai faci pe aici prin
pustiul ăsta de codru?

– Bună să-ți fie vorba! îi răspunse baba gemând. Iacă și eu,
ca vai de mine, cu bătrânețele mele. Am venit să mă duc, și
acum nu mai pot merge, fiindcă nu mă mai țin picioarele.

⁷ azimă = turtă de aluat nedospit, coaptă de obicei sub spuză.

Auzind aceste, lui Băiet Sărac i se făcu milă de babă și se apropie de dânsa și o întrebă de unde vine și unde merge și în ce treabă umblă. El nu știa, biet, că asta e chiar Mama

Pădurii, care se ține la marginea codrului și le iese în cale celor ce rătăcesc prin aceste locuri pustii, ca să-i momească cu vorbe și să-i piardă⁸. Văzând-o așa de slăbănoagă, el își aduse aminte de cele trei azime și parcă era să se întoarcă numaidecât mâne, acasă, se gândi să-și împartă merindea cu ea, ca doară va mai prinde la putere.

– Îți mulțumesc, îi răspunse Mama Pădurii, care avea alt gând cu el, dar vezi că n-am dinți cu ce să-ți amestec azima uscată. Dacă vrei să-ți faci o pomană cu mine, ia-mă în spinare și mă du, că nu stau decât aci prin apropiere.

– la gustă numai, grăi băietul, care voia să-și arăte toată bunătatea inimii, să vezi, că numai foamea te-a făcut să rămâi leșinată și, dacă nu te ajuți cu asta, te duc precum ai cerut.

Când Mama Pădurii văzu azima cea de făină albă, ea începu să o privească cu poftă: așa era, de nu știu cum, încât nici chiar Mama Pădurii nu se putea stăpâni să nu îmbuce o dată din ea.

Și cum îmbuca, inima i se îmblânzea. După ce îmbucă de trei ori, ea se simți om ca toți oamenii, cu inima dreaptă și cu sufletul milos.

– Află, fătul meu, îi zise ea, că eu sunt Mama Pădurii și că te știu prea bine cine ești și de unde vii și-n ce cale ai plecat. Mare treabă e asta, mare lucru ți-ai pus de gând, fiindcă soră-ta se află tocmai pe cellalt tărâm, unde om pământean nu poate să străbată decât numai într-un singur chip.

– Și care-i acela? întrebă cu nerăbdare Băiet Sărac.

Mama Pădurii se uită cu înduioșare la el.

– Nu te sfătuiesc să te apuci de asta, îi zise ea, fiindcă ar fi pagubă de tinărețele tale. Dar cine știe, poate că vei fi având noroc!... Te văd că ești bun la inimă, și omul cu inimă bună multe poate să scoată la capăt, apoi te știu că n-ai odihnă până ce nu vei da de dânsa. Să știi dar că departe de aici, după ce vei mai fi trecut încă șase codri și șase pustiuri, la marginea codrului de al șaptelea, care se întinde tocmai pe marginea tărâmului

⁸ să piardă = săucidă.